

A RÉSZ ÉS EGÉSZ

AKADÁLY NÉLKÜL

modul adaptációja
mozgáskorlátozott tanulók
együttneveléséhez

SZÖVEGÉRTÉS- SZÖVEGALKOTÁS

Alap–VII.3–AdM

A modult készítette:

Papp Zita, Szendrődi Szilvia

Az adaptációt készítette:

Kiss Erika

A modul célja	A vizuális észlelés: rész-egész, apró különbségek észlelése
Időkeret	Kétszer 10 perc
Ajánlott korosztály	6–8 évesek
Modulkapcsolódási pontok	<p><i>Tágabb környezetben</i> Vizuális figyelem és emlékezet fejlesztése Finommotorika fejlesztése Szókincsbővítés Írás, olvasás előkészítése</p> <p><i>Szűkebb környezetben</i> Rész-egész, apró különbségek észlelése</p> <p><i>Ajánlott megelőző tevékenységek</i> Nagymozgások fejlesztése Egyensúlygyakorlatok Finommozgások fejlesztése és testséma kialakítása</p> <p><i>Ajánlott követő tevékenységek</i> Alakállandóság, térbeli helyzetek észlelése</p>
A képességfejlesztés fókuszai	A rész és egész pontos észlelése, az apró különbségek észrevétele, elmondása

AZ ADAPTÁCIÓ KÖRE

Szinte minden mozgáskorlátozott gyermeknél megfigyelhető – függetlenül az alapmegbetegedéstől, a mozgásállapottól – a nagymozgások, a finommozgások, a testtudat, a téri tájékozódás, a térészlelés különböző mértékű zavara, akadályozottsága. Következésképpen ezen alapkészségek hiányosságai vagy nem megfelelő működése miatt az ezekre épülő, építhető képességek terén is hiányosságokat, nem megfelelő működést tapasztalhatunk. Kiemelt, kardinális és lehet, hogy az iskolai pályafutás teljes időtartamán áthúzódó rendszeres, következetes gyakorlást, ismétlést fog jelenteni az ilyen típusú feladatok végzése a mozgáskorlátozott gyermekekkel való foglalkozások során, hogy a tanítási-tanulási folyamatban kevesebb nehézséget jelentsen az ismeretek megértése, befogadása, a magasabb szintű problémamegoldó gondolkodás elsajátítása, az ok-okozati összefüggések megértése stb.

AJÁNLÁS

Mindaz, ami az ajánlásban és a megfigyelési szempontok között szerepel – első látásra – gyakran komplikáltabb, mint maguk a gyakorlatok. Azt a munkamódszert ajánljuk, hogy mielőtt az ajánlást és a megfigyelési szempontokat elolvasná, és esetleg megijedne attól, mi mindenre fontos figyelnie, a gyakorlatokat próbálja ki gyerekek nélkül, otthon (ha van, a javasolt verssel együtt). Amikor már gördülékeny a mozgás és szöveg összhangja, valamint úgy

érzi, hogy a gyerekeknek is be tudja mutatni, olvassa el a módszertani ajánlást. Nem kell törekednie arra, hogy annak minden részletét megjegyezze, csak egyszerűen próbálja ki a gyerekekkel. Az első kipróbálások után is csak arra keressen választ a megfigyelési szempontok között és az ajánlásban, amilyen problémával saját osztályában találkozott. Ezt szükség szerint megteheti minden gyakorlás után, így egy idő után a legtöbb javaslat „életre kel”, és világosan fogja látni, mikor mire fontos figyelnie tanítványai között.

A rész-egész pontos észlelése azért nagyon fontos, hiszen e képesség birtokában tudják majd a gyerekek a betűket és számjegyeket elemeikből felismerni, elolvasni, leírni. Minden olyan játék, amelynél a részekre bontás, részekből összerakás, konstruálás szerepel, alkalmas az analízáló-szintetizáló képesség fejlesztésére. Ilyen játékok: a *Duplo*, a *Lego*, a különféle építőkockák, mesekockák stb. Ezt a képességet trenírozza még a gyerekek körében népszerű puzzle-játék. Mi magunk is készíthetünk ilyet, ha plakátokat, képeket, képeslapokat szétvágunk. Ha a képet felragasztjuk egy kartonlapra, mielőtt részekre vágjuk, akkor sokáig használható lesz. A fokozatokat azonban fontos tudatosan tervezni és betartani! Ha egyforma nagyságú és formájú részekre vágjuk, akkor könnyebb kirakni a képeket. A kevesebb részletet ábrázoló képeket könnyebb kirakni. Később aztán érdemes változó nagyságú és formájú méretre vágni. Itt hasznos segítségnyújtás, ha berajzoljuk a kirakandó részeket arra a kartonlapra, amelyen ki kell rakniuk a gyerekeknek a képet. Mielőtt munkához kezdenek a gyerekek, mindig mutassuk meg, és figyeltessük meg velük a teljes képet! Ugyanezt játszhatjuk a betűkkel, a betűtanulás időszakában. A rész-egész észleléséhez szorosan kapcsolódik a vizuális különbségek pontos észlelése. Kezdetben egymástól igen eltérő tárgyakkal dolgozzunk, majd később fokozatosan csökkenjen a tárgyak közti különbség. Szánjunk elegendő időt ezekre a játékokra, hiszen a rész-egész összefüggés felismerése az olvasás és írás tanulásának alapja, mert a formák kiegészítése elősegíti a betűk vizuális képének felidézését, a lényeges jegyek megfigyelését. Mivel a magyar nyelvben elég sok a vizuálisan hasonló betű (l. *Tanári kézikönyv*: Homogén gátlások) ezekkel a feladatokkal jelentősen megkönnyíthetjük a betűtanulás folyamatát.

A tanulási helyzetek többségében a vizuális észlelés összekapcsolódik valamilyen nyelvi és motoros tevékenységgel. Fontos tehát, hogy ezeket a gyakorlatokat mindig kössük össze a látott dolgok nyelvi kifejezésének megtanításával, a gyerekek szókincsének bővítésével. Sose sajnáljuk az időt arra, hogy lehetőleg minél több tanuló megfogalmazza, mi hiányzott a képről, mivel egészítette ki a képet, vagy milyen különbségeket talált!

- **Eszközhasználat a gyakorlatvégzések során (egyéni, páros, csoportos): amennyiben súlyosabban kézsérült gyerekekről van szó, aki pl. nem tud nagyobb méretű tárgyat (labda) megfogni, akkor kisebb, puhább tárggyal dolgozzon, amibe „bele tud kapaszkodni” (pl. babzsákkal, rongylabdával). Ha még a gyermek mozgáskoordinációja, egyensúlya is érintett, a feladatokat lassabban, ügyetlenebbül, esetleg segítséggel tudja megoldani, végrehajtani**
- **Hely-, helyzetváltoztatás**
 - **Az a gyermek, aki pl. járógépben és/vagy járókerettel, bottal tud önállóan közlekedni, nem lesz képes futásra, ugrásra, padon, bordásfalon végrehajtani feladatokat, helyette lehet talajon gurulás, négykézláb-közlekedés, számolyon ülve feladat-kivitelezés vagy gurulás számollyal helyváltoztatás (ülve, hasalva)**
 - **Az a gyermek, aki mechanikus kerekesszéssel, jó kézfunkcióval képes önálló helyváltoztatásra, pl. páros labdavívó feladatnál az ép társa tollasütővel tart a kerekesszék háttámlájához egy teniszlabdát, míg a mozgássérült gyermek hajtja a kerekesszéket. Vagy lehet olyan feladat, amelyet minden gyermek kerekesszéssel hajt végre. (Ez esetben a szülő és a sérült gyermek beleegyezése szükséges, illetve a többi gyermeknek tisztában kell lenni azzal, hogy a kerekesszék nem játékszer, hanem a társuk segédeszköze!)**
- **Páros és csapatfeladatok/versenyek: fontos, hogy a mozgáskorlátozott gyermek is részt vegyen a közösségi feladatokban, versenyekben, függetlenül a sérülése súlyosságától. Ennek megvalósítása azonban számtalanszor egyedi alkalmazkodást, több munkát igényel a pedagógustól, a gyermektársaktól: azaz olyan helyzeteket, kivitelezési módokat, eszközöket kell alkalmazni, amelyeket a mozgáskorlátozott gyermek is önállóan meg tud oldani**

- **Fontos, hogy**
 - ne helyette végezzük el a feladatokat, hanem a körülményeket, az eszközöket, a feladatot igyekezzünk olyanná tenni, amely a mozgáskorlátozott gyermek számára is kihívás, és a lehető legönállóbban tudja megoldani;
 - lehetnek olyan feladatok, helyzetek, amelyeket nem tud a mozgáskorlátozott gyermek megoldani, ez esetben azért, hogy ne legyen kirekesztett a többi gyermek tevékenységéből, kaphat olyan feladatot, hogy pl. ő jegyzi a versengők pontszámait/időeredményeit, vagy ismerteti a feladatot, azaz a pedagógus segítőjévé válik.
 - Súlyosabb kézsérülés, rossz mozgáskoordináció esetében több időre lehet szüksége a mozgáskorlátozott gyermeknek a különböző feladatok végrehajtásához, vagy a feladat és/vagy az alkalmazott eszközök, a kivitelezés módjának módosítására lesz szükség, illetve némi segítségre szorulhat a gyermek.
 - A közösségépítés, a toleranciakészség fejlesztése, az együttműködési készség fejlesztése, a mozgáskorlátozott gyermek önismeretének (korlátainak és lehetőségeinek felismertetése) fejlesztése érdekében jó megoldás lehet, hogy pl. a szabadabb délutáni foglalkozásokon közösen „találják ki”, próbálják ki játékos (és nem versenyhelyzetben) azokat a testhelyzeteket, eszközöket, az eszközhasználat módját, a végrehajtandó feladatokat, amelyekben a mozgáskorlátozott gyermek is biztonsággal és a lehető legönállóbban tud dolgozni.
- Célszerű mérlegelni, hogy milyen helyzetekben, milyen feladatok esetében alkalmazható a versenyszituáció mozgáskorlátozott gyermek jelenléte esetén. Fontos, hogy a mozgáskorlátozott gyermek is tapasztalatot szerezzen a megmérettetésről, de ugyanilyen fontos, hogy a versenyhelyzet reális legyen, azaz ne azért „győzzön”, mert sajnáljuk, továbbá az ép gyermekek se éljék meg azt., hogy azért veszített a csapatuk, mert a mozgáskorlátozott gyermek lelassította a csapat teljesítményét. Hagyni kell, hogy elvégezze a feladatát a csapatban, amit esetleg ő módosított formában hajt végre, továbbá úgy célszerű szervezni a csapatot, hogy a képességek szerinti erőviszonyok kiegyensúlyozottabbak legyenek.

TÁMOGATÓ RENDSZER

Játékosan – Feladatgyűjtemény a részképességek fejlesztéséhez (Eu-Synergon 2001)

Tölgyszéky Papp Gyuláné: *Képességfejlesztő technikák és eljárások az anyanyelv tanításában* (ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola jegyzete)

Tölgyszéky Papp Gyuláné: *A tanulási nehézségek kezelése* (Logopédiai Kiadó)

Taníts meg engem! – Fejlesztő program logopédiai óvodák számára (Logopédiai Kiadó)

Németh Erzsébet – S. Pintye Mária: *Mozdul a szó...* (Logopédiai Kiadó)

Ágoston Gabriella: Ajánlások mozgáskorlátozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szövegértés-szövegalkotás. sulinova Kht., Budapest, 2006.

MEGFIGYELÉSI SZEMPONTOK

Nagyon fontos, hogy mindig a gyerekek önmagukhoz mért fejlődését értékeljük. Lehetőleg minél többen fogalmazzák meg szóban is a megoldásokat! Sokat dicsérjük őket!

Csak akkor lépünk a feladatokban egy következő szintre, ha a megelőző szinten a gyermek már jól teljesít, tehát látjuk, hogy nagy biztonsággal mozog!

Mozgáskorlátozott gyermeknél az előzőeken túlmenően a következőket is ajánlott figyelembe venni:

- Mozgásállapotához mért maximális aktivitása, együttműködése
- Törekvése a lehető legönállóbb feladatmegoldásokra
- Az önmagához mért fejlődés, pozitív változás

Saját adaptációs kiegészítem:

A FELDOLGOZÁS MENETE

Az alábbi részletes leírás célja elsősorban egyféle minta bemutatása. Nem lehet és nem szabad kötelező jellegű előírásnak tekinteni. A pedagógus legjobb belátása szerint dönthet a részletek felhasználásáról, módosításáról vagy újabb variációk kidolgozásáról.

RÉSZ ÉS EGÉSZ

I. A RÉSZ ÉS EGÉSZ VISZONYÁNAK ÉSZLELÉSE

A feladatok célja a vizuális észlelés, azon belül is a rész-egész észlelése, a finommotorika további fejlesztése. Ajánljuk minden 1. osztályos tanulónak, de különösen is azoknak a gyerekeknek, akik diszlexiaprevencióban részesültek óvodás korukban, akik viszonylag későn kezdtek el beszélni, akik most is nehezen fejezik ki gondolataikat.

FELADATOK

1. TÁRGYAK ÖSSZESZERELÉSE

Instrukció:

- Szereljük össze ezeket a játékokat!

Tegyük az asztal egyik részére a játékokat, másik részére pedig a hiányzó részeket. Alkalmasak erre az olyan babák, amelyeknek a kezét-lábát ki lehet szedni, az olyan járművek, amelyeknek a kereke leszerelhető. Különbféle legók is jól használhatók erre a célra.

Ha az apróbb méretű tárgyak megfogása, a részek összeillesztése kivitelezhetetlen a mozgáskorlátozott gyermek számára, ajánlatos a háromdimenziós tárgy mellett annak fotóváltozatát kartonra ragasztva, lefóliázva, esetleg mágnessel ellátva a kezébe adni, hogy „Hogyan szerelnéd össze? Mi hiányzik erről a.....? kérdésre próbálja megtalálni a hiányzó részt, alkatrészt és azt a kétdimenziós ábrára illeszteni.

Saját adaptációs kiegészítem:

2. A FESTŐ ELMENT NYARALNI, EZÉRT...

Instrukció:

– *Egészítsd ki! Rajzold meg a hiányzó részeit!*

Mondjuk el a gyerekeknek, hogy a festő elment nyaralni, ezért nincsenek befejezve ezek a képek. Azt kérte tőlünk, hogy mi fejezzük be. Ebben a játékos helyzetben használjanak színes ceruzát, és hagyjunk időt a rajzolásra! Ne felejtjük azonban el, hogy nem a szépség a fontos, hanem az, hogy felismerjék, mi hiányzik a képekről. Először állatokat, majd hétköznapi tárgyakat kell befejezniük.

Mozgáskorlátozott gyermek esetében elképzelhető megoldás, hogy nagyobb kartonon, nagyobb méretű rajzon dolgozik (a kartont az asztalra rögzítettük), az asztallapot némileg meg kell dönteni, vastagabb színes ceruzával, vagy zsírkrétával, vagy filctollal dolgozik. Ha súlyos kézsérülése miatt nem tud grafikus kivitelezést produkálni, a táblás, mágneses (l. az 1. feladatnál leírt módszer) megoldással, ábra kiegészítése úgy, hogy a hiányzó részt/részeket ily módon kell kiválogatnia, illetve megneveznie.

Saját adaptációs kiegészítem:

3. TESTRÉSZEK PÓTLÁSA

Instrukció:

– *Mi hiányzik a gyerekekről?*

Előtte ismételjük át a testrészeket. Párokban dolgozva nevezzék meg egymáson a fontosabb testrészeket!

Saját adaptációs kiegészítem:

4. RÉSZEK PÓTLÁSA AZ ARCON

Instrukció:

– *Mi hiányzik a gyerekek arcáról?*

Előtte célszerű megmutatni és megnevezni az arc részeit.

Mozgáskorlátozott gyermek, ha nem tudja megmutatni, megneveznie mindenképpen fontos!

Saját adaptációs kiegészítem:

5. „ÓRIÁSPLAKÁT-RAGASZTÁS”

Instrukció:

– *Keressd meg a hiányzó plakátrészletet!*

Beszélgessünk előtte arról, hogy az utcai óriásplakátokat részenként ragasztják fel, mert úgy könnyebb. Most nekik kell az utolsó plakátdarabot megkeresni.

Saját adaptációs kiegészítem:

II. APRÓ KÜLÖNBSÉGEK MEGFIGYELÉSE

A feladat célja a vizuális észlelés, azon belül is az apró különbségek pontos észlelése. Ajánljuk minden 1. osztályos tanulónak, de különösen azoknak a gyerekeknek, akik a hasonló formákat gyakran tévesztik, és akiknek szótalálási nehézségeik vannak.

FELADATOK

1. KÜLÖNBSÉGEK KERESÉSE KÉPEKEN

Instrukció:

– *Mondd el, mi változott meg az első képhez képest!*

A változás lehet forma, méret, szín, irány – stb.

Saját adaptációs kiegészítem:

2. ESEMÉNYKÉP ÖSSZEHASONLÍTÁSA, A KAKUKKTOJÁS MEGKERESÉSE

Instrukció:

– *Melyik a kakukktojás? Mi nem illik a jégpályára?*

Érdekességként mutassuk meg a kakukkot nekik, és mondjuk el, hogy a kakukk más madár fészkébe rakja tojását. Innen kapta a játék a nevét.

Saját adaptációs kiegészítem:

3. TÁRGY VÁLOGATÁSA MEGNEVEZÉS ALAPJÁN

Instrukció:

– *Keress ki a háromszögeket!*

A logikai készlet erre kiválóan alkalmas. Kezdetben csak egy, majd két és három (méret, forma, szín stb.) szempont alapján is válogassanak a gyerekek.

Saját adaptációs kiegészítem:

4. PLAKÁTOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Instrukció:

– *Keress meg, mi a két kép között a különbség! Karikázd be a különbségeket!*

Minden különbséget gyűjtsenek össze! A nagyon összetett képeknél segítségként ezek számát előre meg is adhatjuk.

Saját adaptációs kiegészítem:

5. MI VÁLTOZOTT MEG?

Instrukció:

– *Nézz körül! Mondd el, mi változott meg a teremben!*

Figyelmesen nézzenek körül a teremben. Kérjük meg őket, hogy hajtsák le a fejüket a padra. Azután csendben változtassunk meg valamit, pl. tegyük a vázát, a szivacsot, a krétát stb. kicsit arrébb. A lényeg, hogy a különbség ne legyen feltűnő.

Instrukció:

– *Mi változott meg Lacin?*

Egy tanulót megfigyeltetünk, majd ő kimegy a teremből. Segítsünk ennek a tanulónak változás kitalálásában. Sújtuk meg neki, mit változtasson meg magán, ha kimegy. (Pl. az egyik zokniját tolja le, csatolja ki a szandálját, hajtsa fel kicsit az ingét, a haját másképpen copfozza be...) Amint elkészült, jöjjön vissza a terembe. A többieknek észre kell venniük, mi változott meg rajta.

Nagyon fontos feladatok a mozgáskorlátozott gyermekek fejlesztése érdekében, s ezekben a feladatokban a legsúlyosabban sérült gyermekek is aktívan részt tudnak venni. Fontos az észlelések folyamatos verbalizálása, értékelése, szükség szerinti korrigálása.

Saját adaptációs kiegészítem: